

מסורת הש"ס

- א. (בשם בני ר' חייא) חולין נגב.
- ב. (הביטוי) שם נא,ב,נגב,נוא.
- ג. (הביטוי) שבת יג,ב. חגיגה יג,א. ביב נא,א. סנהדרין יג,ב. ע"ז ח,ב.
- ד. ראה חולין יא, ובמסומן שם.
- ה. ראה בכורות כג,א.
- ו. ראה חולין מב,א–ב.
- ז. ראה שבת קלא, חולין קט,א.

גרוסות

זיהריה מקלא קלי ואזיל בכתיימ ועד: **זיהרא מיקלא קלי וראה רשיי**.
כנגד בני מעיים – היינו כנגד בני מעיים יש בכתיי: **דרוסה שאמרו צריכא בדיקה כנגד כל חלל כלו מודה רב מכפא ועד אטמא מאי כפא אילימא כפא אידה היינו חלל**.
רב נחמן אמר בכתיימ ועד ובמקורות: **אמר ליה רב נחמן, כנגד בני מעיים יש בכתיי: כנגד כל החלל כולו וראה לחלן**.
אמר ליה ריש לקיש... אמר רבי יוחנן ברוב כתיי: **אמר ליה ריש לקיש... אמר ליה רבי יוחנן**.

מנו רב ומנו רב ולא ידענא ליה בכתיימ: **מנו רב וברוב כתיי: מנו רב דלא ידענא ליה**.
ולא נהירא ליה לאותו תלמיד ששימש את רבי רבה בחלק מכתתיי: ולא נהירא ליה כד הוה משמש לרבי אבא.

ומאן גבר הוא גבר בכולא בכתיימ: **אמר ליה ומאן גבר אמר ליה הוא גבר בכולא ויש בכתיי: אמר ליה מאן גברא הוא אמר ליה גברא בכולא הוא ובחלק מכתתיי: אמר ליה מאן גבר הוא גבר בכולא וראה דקייס**.
ברם זכור יש בכתיי: נהירא לי, ברם זכור.

שאמרו שמועה מפיו ברוב כתיי: שנאמרה שמועה זו מפיו.

יביא ויקיף יש בכתיי ובמקורות: יביא בהמה אחרת ויקיף וראה עיונים.

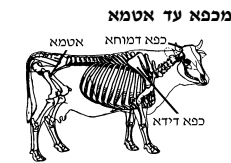
אמר רב נחמן יש במקורות: רב נחמן אחר ראה רשביא.

שלא תפס בסימנים בכתיימ ועד: **שלא תפס בסימנים ושחט**.

לשון

ברם זכור אותו האיש לטוב המלה "ברם" מצויה כבר בספר דניאל (ב, כח ועד), והיא לשון ארמית ביסודה, ומצויה גם בסורית. משמעותה אינה שווה בכל מקום, ועיקרה: אבל, אך, ואולם. יש סבורים שמקורה בשורש "ברר", ויש אומרים כי היא מעין קיצור של "בר מן" "חץ מ...". פעמים מופיעה מלה זו בדברי חכמים לא במובן של קידוש, הסתייגות ממה שנאמר מעולם לכן, אלא (כמו הביטוי "אבלי") כמלת פתיחה לחיזוק הדברים הנאמרים בהמשך, במובן – אמת, וכך מצוי היה בפי חכמים המשפט "ברם זכור אותו האיש לטוב" וכי'. נראה כי בדברי ריש לקיש כאן, מקבלת המלה "ברם" את משמעותה הראשונה – אמנם, שלא כפי שנאמר מתחילה, זכור אותו האיש לטוב וכי'.

העולם

מחו בגידא דנשיא וקטלי וכו' מחו בכוליא וקטלי
פגיעה בגיד הנשה כשלעצמו אין בה משום סיכון חיים, ואולם סמוך לגיד הנשה עובר עורק גדול, וייתכן כי מדובר בפגיעה בעורק זה, ומתוך כך גרימת שטף דם עורקי, הגורם למוות תוך זמן קצר יחסית. ובדומה לכך ניתן לומר על הפגיעה בכליה, שפעמיים בכלי דם הגדול העובר סמוך לה.

***אשפלדוין** מן הצרפתית העתיקה espaldon – עצם השכם.

וושט, יודעים אנו ממשנתנו (מב,א) ש**נקובתו** (אם יש בו נקב) הרי הוא טריפה **במשהו**, ולכן **דרוסתו**, כשהאדים בשרו – גם היא **במשהו**. קנה, אנו יודעים מן המשנה להלן בעמוד זה ש**נקובתו** לאסור היא בנקב שגודלו **כאיסר**, **דרוסתו בכמה?** **בחר דבעיא הדר פשטה** (אחר ששאג את השאלה חזר ופתר אותה בעצמו):

וּוּשְׁט, נְקוּבָתוֹ – בְּמִשְׁהוֹ, דְרוּסָתוֹ – בְּמִשְׁהוֹ; קִנְהָ, נְקוּבָתוֹ – בְּכַאֲיֶסֶר, דְרוּסָתוֹ בְּכִמְהָ? בְּתַר דְּבַעֲיָא הֵדֵר פְּשֻטָּה: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בְּמִשְׁהוֹ, מַאי טַעְמָא? זִיְהִירִיה מְקַלָּא קְלִי וְאֲזִיל.

יתיב רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב נחמן, ויתיב וקאמר: ***דרוסה שאמרו – צריכה בדיקה פניגד בני מעיים.** **רב נחמן אמר: האלהים! מורי ביה רב מפפא ועד אטמא. מאי פפא? אילימא פפא דינא – היינו פניגד בני מעיים! אלא מפפא דמוחא עד אטמא. פי סליק רב חייא בר יוסף, אשכחינהו לרבי יוחנן וריש לקיש דיתבי וקאמרי: דרוסה שאמרו – צריכה בדיקה פניגד בני מעיים. אמר להו: האלהים! מורי ביה רב מפפא ועד אטמא. אמר ליה ריש לקיש: מנו רב, ומנו רב? ולא ידענא ליה! אמר רבי יוחנן: ולא נהירא ליה לאותו תלמיד ששימש את רבי רבה ורבי חייא? והאלהים! כל אותן שנים ששימש אותו תלמיד בישיבה – אני שמשתי בעמידה, ומאן גבר – הוא גבר בכולא. מיד פתח ריש לקיש ואמר: ברם, זכור אותו האיש לטוב שאמרו שמועה מפיו: ישמטה ושחטה – פשרה, שאי אפשר לשמוטה שתיעשה שחטה. ורבי יוחנן אומר: יביא ויקיף. אמר רב נחמן: לא שנו אלא שלא תפס בסימנים, אבל תפס בסימנים ושחט – אפשר לשמוטה שתיעשה שחטה.**

א "זה הפלל". לאתויי מאי? לאתויי ישב שמעתתא.
דְּבִי יוֹסֵף רִישָׁבָא מַחוּ בְּגִידָא נְשִׂיא וְקַטְלִי,

צריכה בדיקה כנגד בני מעים, ומר זוטרא מוסיף כנגד כל החלל. משמע דלא מיקרי בני מעיים אלא כרס ודקין, ואתא מר זוטרא לאוסופי עד כנגד הדפנות, כגון ריאה ולב וכבד וקורקבן. ובתר הכי בעי רב הונא: נגד הסימנים מאי? ואמר ליה רב אשי דקשין הן אצל נפילה. וכן לעיל (ג,ב) דקאמר שמואל: דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ואחר כך מוסיף רב חנן בר רבא שמביה דרב כל החלל; ונראה דכפא דידא דהכא – מסוף כפא דידא עד אטמא, דאין בכלל זה אלא כרס ודקין. ולהכי פריך: היינו כנגד בני מעיים. והא דלא משני: מתחלת כפא, שבא להוסיף אף ריאה וכבד – משום דמשמע ליה כפא – סוף כפא. וגם הוה ליה למנקט "כנגד כל החלל". וגם ניחא ליה למימר מכפא דמוחא, כדשמעינן ליה לרב לעיל (שם) דקאמר: צריכה בדיקה נגד כל החלל ואפילו בסימנין.

יביא ויקיף – יחתוך סימן זה עצמו שנשחט בסימנים אחר, אם דומה מראית של חתכים – טרפה, דהואיל דומיין יש לומר שאף חתך הראשון אחר עיקור נעשה. וההיא דפרק שני (חולין כח,א) דשחט את הוושט ונמצאת גרגרת שמוטה, זה היה מעשה ואמרו: כל ספק בשחיטה פסולה – אין יכול להקיף על ידי שחתוך הוושט עדיין במקום אחר, דממה נפשך לא יהו דומין החתוכין זה לזה, אפילו נשמטה הגרגרת קודם שחיטה, דאותה עשה היה עדיין חיות בוושט, ועכשיו אין בו חיות כלל. ואם תאמר: ויביא עוף אחר וישחוט בו את הוושט, ואחר כך ישמוט את הגרגרת, ויראה אם מראיהן של השמוטות הללו שוין? ויש לומר: דאין מקיפין אלא באותו עוף עצמו או באותה הבמה עצמה. ולמאי דנרטינן כאן בספרים "יביא

וושט נקובתו במשהו – מן (חולין מב,א), הלכן דרוסו נמי פשיטא לי דנמשהו. קנה נקובתו בכאיסר – מן. דרוסתו בכמה – רוחן קיף להאליס. אחד זה ואחד זה – וושט וקנה, דרוסו נמשהו. מאי טעמא זיהרא מיקלא קלי ואזיל – גרסינן. מורי בה רב – רב היה רגיל להורות שצריכה בדיקה מכפא ועד אטמא. כפא דידא – של יד, דהיינו עגס רחבה של כפף, *אשפלדוין צלעו. עד אטמא – היך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרו בני מעיים לקמן (חולין נו,א) גבי נחמנו בני מעיה. כפא דמוחא – כף הגולגולת, דהיינו כל המלל, ואף כנגד הסימנים. מנו רב ומנו רב – מי הוא זה "רב" שאומרים לפנינו כל עשה ולא נהירא ליה – אין אמה זכור מי הוא? והלא רמימי קודם שהלך לנגל הסיס משמש את הנשיא. בישיבה – הוא היה יושב ואני עומד, שהיה חסוד ממני. ונאמר גבר – צנה הוא גדול. בכולא – נחמה ונחמסידות. פתח ריש לקיש ואמר – נהירא לי, וזכור הוא לגוב. שמוטה ושחטה – נמצאת גרגרת שמוטה ושמוטה, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמטה. כשרה – שאם נשמטה חמלה היתה יורדת למטה, ושזו אינה נשמטת. ויקיף – ישמטה נמקוס אחר, אם דומין מראיהן של חתכים – טרפה, דהואיל דומיין יש לומר שאף חתך הראשון לאתר עיקור נעשה. שב שמעתתא – גיש פירקין (חולין מב,ב). רישבא = יידי. מחו – לחיותא. בגידא דנשיא – נחמס או נמקל. וקטלי – שהיתה מתה בן.

תוספות

אילימא כפא דידא היינו כנגד בני מעיים – פירש הקונטרס: כפא דידא

– עצם רחב של כתף שקורין אשפלדוין בלעז. עד אטמא – הירך. דהיינו כנגד בני מעיים, דריאה וכבד נמי מיקרו בני מעיים לקמן (נו,ב) גבי נחמרו בני מעיים. וקשה לפירושו, נחיה דבלשון משנה וברייאת הוה בכלל בני מעיים, בלשון אמוראי לא הוה בכלל, כדמוכח לעיל (חולין נא,ב) גבי נפולה, דקאמר אמימר: נפולה שאמרו

צריכה בדיקה כנגד בני מעים, ומר זוטרא מוסיף כנגד כל החלל. משמע דלא מיקרי בני מעיים אלא כרס ודקין, ואתא מר זוטרא לאוסופי עד כנגד הדפנות, כגון ריאה ולב וכבד וקורקבן. ובתר הכי בעי רב הונא: נגד הסימנים מאי? ואמר ליה רב אשי דקשין הן אצל נפילה. וכן לעיל (ג,ב) דקאמר שמואל: דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים, ואחר כך מוסיף רב חנן בר רבא שמביה דרב כל החלל; ונראה דכפא דידא דהכא – מסוף כפא דידא עד אטמא, דאין בכלל זה אלא כרס ודקין. ולהכי פריך: היינו כנגד בני מעיים. והא דלא משני: מתחלת כפא, שבא להוסיף אף ריאה וכבד – משום דמשמע ליה כפא – סוף כפא. וגם הוה ליה למנקט "כנגד כל החלל". וגם ניחא ליה למימר מכפא דמוחא, כדשמעינן ליה לרב לעיל (שם) דקאמר: צריכה בדיקה נגד כל החלל ואפילו בסימנין.

יביא ויקיף – יחתוך סימן זה עצמו שנשחט בסימנים אחר, אם דומה מראית של חתכים – טרפה, דהואיל דומיין יש לומר שאף חתך הראשון אחר עיקור נעשה. וההיא דפרק שני (חולין כח,א) דשחט את הוושט ונמצאת גרגרת שמוטה, זה היה מעשה ואמרו: כל ספק בשחיטה פסולה – אין יכול להקיף על ידי שחתוך הוושט עדיין במקום אחר, דממה נפשך לא יהו דומין החתוכין זה לזה, אפילו נשמטה הגרגרת קודם שחיטה, דאותה עשה היה עדיין חיות בוושט, ועכשיו אין בו חיות כלל. ואם תאמר: ויביא עוף אחר וישחוט בו את הוושט, ואחר כך ישמוט את הגרגרת, ויראה אם מראיהן של השמוטות הללו שוין? ויש לומר: דאין מקיפין אלא באותו עוף עצמו או באותה הבמה עצמה. ולמאי דנרטינן כאן בספרים "יביא

אמר רב נחמן וכו' אפשר לשמוטה שתיעשה שחטה נחלקו הראשונים במשמעות דברי רב נחמן, ולפי זה במסקנת ההלכה בענין זה. יש שפירשו (ראה רשבי"א) שכוונתו להחמיר ולומר שכיון שכן, הקפה תעיל רק אם לא תפס בסימנים כששחט (ופירוש זה עולה כראוי לגרסת חלק מן הראשונים "רב נחמן אמר"). או שכיון שניתן לתפוס בסימנים ולשחוט כראוי – לא ניתן לסמוך על ההקפה, אלא אם כן ידוע שלא תפס בסימנים. ויש שפירשו כי אין כוונתו לחלוק, אלא לפרש את דברי רב ודברי ר' יוחנן, כל אחד לשיטתו. ויש שפירשו שכוונתו לפרש את דברי רב בלבד, ואם כן נמצא שאינו סבור כר' יוחנן, והואיל והלכה כרב ורב נחמן מר' יוחנן, החילוק היחיד בענין זה הוא האם תפס בסימנים או לא (רמב"ם ועוד). וראה עוד בטור, ב"י וב"ח.

לאתויי שב שמעתתא מדברי הגמרא לעיל (מב,א–ב) משמע כי בכלל זה גם ארבע טריפות שהזכור במשנה וברייאתא, שסימןן בסגיר (וכן בפיה"מ. אבל ראה רמב"ן ותרי"ט).

מחו בגידא נשיא וקטלי יש שכתבו שלא שהיו מתכוונים להורגה, שאם כן היו יורים חץ לליבה וכדומה. אלא שכוונתם היתה לגרום לה שלא תוכל לבחוח, וכך יוכלו להוליך אותה ולשחטה. אלא שלא היו מספיקים להוליכה עד שהיתה מתה, ולכן סבור שהיא טריפה, וגם אם ישחטה קודם שתמות לא יועיל הדבר (רי"ד, ראה מהר"ם).

אורה ההלכה

אחר זה ואחר זה במשהו דרס בסימנים, משיאדמו הסימנים עצמם כלשהו – טריפה, ואפילו אם האדים הקנה כלשהו. כדברי רב ביבי בר אבוי. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ה ה"י. שו"ע יריד נו, טז).

מוכפא דמוחא כיצד היא בדיקת דרוסה? שוחטים את הנגורס ובודקים כל החלל שלו מכף הירך עד הקרקוד. ויש מי שכתב שצריך לבדוק גם את המוח (ש"ך בשם רוקח, וראה גרי"א). כרב וברב נחמן. (רמב"ם שם ה"ח. שו"ע יריד נו, טז).

שמוטה ושחטה נמצא אחר הסימנים שנשחטו שמוט, אם כששחט תפס את הסימנים בידו – הירי זו פסולה. ואם לא תפס את הסימנים בידו – מותרת על ידי בדיקה, שיבא בהמה אחרת וישחוט הסימן, ואחר כך יעקרו וישווה ביניהם, אם שתי השחיטות דומות זו לזו – כשרה, ואם השניה אדומה יותר – פסולה הראשונה. כדברי ר' יוחנן, שלפי דברי הרא"ש בא להחמיר מרב, וכרב נחמן. ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה זו, ולכן בכל אופן אסור. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג ה"טז–י"ז. שו"ע יריד כד, יח).

אתו לקמיה דרבי יהודה – לשאלו על כך, שאם לקמה נגיד הנשה שלה תהא טרפה, אחרי שאנו רואין שהיא מתה נמצה זו. אלא מה שמנו חכמים – ולקמיה פריך: הא קא מוין דמתה! מחו בכוליינתא – מכין נמן חמיה כוליינתא מלמעלה, ומכוונים שאין התן נכנס ויורדת למטה מן הכליות לחלל. וקטלי – מתה מאליה. אתו לקמיה – לשאלו: אם ישמטוה אחר המכה, מהו? דאי בדרי לה סמא – אם מפוין עליה סס.

משנה ניקבה הגרגרת – גלא

חסרון איסור, כדמפרש. או נסדקה – לארכה, וכדאמרן [מולין מהא], אם נשמיר הימנה למעלה ולמטה. נפחתה הגולגולת – העלם נפחת, ורואין אנו שלא יקב הקרום. זה לתוך זה – שממין הן, ודופן של שנייה אדוקים זה לזה, ובצממית הן נקוין זה לזה. ואם זהו וקבו נמקוס אדיקת דופנומיהן אין יקב נראה לחון, אלא זה לתוך זה – כשרה, דהא להדי נמי שפטי. ניטל לחי התחתון – מעל הנשר, והסמיניס ממוצרים נשבר. האם – *מדרייץ של נקבה שהולד מונח בה. והרותה בידי שמים – מפרש בגמרא (מולין נה"ג): שנמקה ריאה שלה שני שמים, כגון שנעמטה מקול רעס ונרקיס. חרותה – קשה כחיות דקל. ובגמרא (סס) מפרש מנא ידע אס צדי שמים אס צדי אדם. הגולדה – שיעטל עורה, או ממתת שחין, או ממתת מלכה, ולא נשמיר כלום. ובגמרא (סס) מפרש כמה ישאר מן העור ומתה כשרה.

גמרא כל היכא דהני אלו – מיעוטא משמע: אלו ומו לא. תנא טרפות – תשינהו לטרפות. ותנא זה הכלל – לאחיי הן דלא מננהו.

תוספות

ואלו כשרות בבהמה – כולוה צריכי כדפרישנא בריש פירוקן (חולין מב, א ד"ה ניקב).

[שייך לעמוד ב] **וחזייה** לדרב מתנא דאתיא בזה הכלל מאי טעמא דדמיה לנטולי – ואם תאמר: דהכא משמע בין לרבי יוחנן בין לריש לקיש דלא מרבינן ב"זה הכלל" אלא אם כן דמיה להנך דמתניתין. ואם כן הריהי דרכי בר פפא דלקתה בכוליה אחת, היכי אתיא? האמר בריש פירוקן (חולין מג, א) דלעולא דאמר שמונה טרפות מנו חכמים, דאתי למעוטי דרכי בר פפא, דלא דמיה! ויש לומר: דסבר רביש דמרינן ב"זה הכלל" אף על גב דלא דמי, ורבי יוחנן וריש לקיש פליגי עליה כמו עולא. אי נמי, סבר כריש לקיש ד"אלו כשרות" דוקא, ואתיא מ"אלו כשרות" כי היכי דאתי דרב מתנא לריש לקיש, אף על גב דלא אתיא ב"זה הכלל". ואם תאמר: ואמאי מוקי תלמודא פלוגתייהו בדרב מתנא? לוקמה בדרביש, דרבי יוחנן סבר: חזייה לדרכי דאתיא ב"זה הכלל" ואף על גב דלא דמיה, ואתיא "אלו טרפות" למעוטי, וריש לקיש סבר דחזייה לדרכי דלא אתיא ב"זה הכלל" משום דלא דמיה, ותני "אלו כשרות" למימר דהני הוא דכשרות, הא דרכי בר

אתו לקמיה [באו לפני] ר' יהודה בן בתירא, לשאלו אותו האם אין זו טריפה. אמר להו [להם]: וכי להוסיף על הטרפות יש בידינו? אין לך אלא מה שמנו חכמים! וכן אנשי רב פפא בר אבא רישבא [הצדיק] מחו בכוליה וקטלי [היו מכים את הבהמה בכליה והורגים], אתו לקמיה [באו לפני] רבי אבא לשאלו אותו מה הדין, אמר להו [להם]: וכי להוסיף על הטרפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. ושואלים: והא קא חזינן דקא [והרי אנו רואים שהיא] מתה, ואם כן הרי זה סימן מובהק של טריפה! ומשיבים: גמירי [למודים] אנו במסורת! בכל המקרים הללו, דאי בדרי לה סמא חייא [ושאם היו מפורים לה סס. רפואה, על הפצע היתה חיה], ולא נחשבו טריפות אלא אלה שאין להם תקנה.

ב משנה ואלו כשרות

בבהמה, אף על פי שלקו בגופן: אם ניקבה הגרגרת (הקנה) או נסדקה לאורכה. עד כמה תחסר הגרגרת שניקבה ועדיין כשרה היא? רבן שמעון בן גמליאל אומר: עד כגודל המטבע איסור האיטלקי. נפחתה (נשברה) הגולגולת, ואולם אם ניקב קרום של מוח – הרי זו כשרה. ניקב הלב ולא הגיג הנקב עד לבית חללו לתוך חלל הלב. נשברה השררה ולא נפסק החוט שלה שעובר בתוכה. ניטלה הכבד ונשמיר הימנה (ממנה) כחיה. המסס ובית הכסות, שתי קיבות צמודות זו לזו במערכת העיכול של הבהמה, שניקבו זה לתוך זה, ולא לחון, לחלל הבטן. ניטל הטחול, ניטלו הכליות, ניטל לחי (לסת) התחתון, נקבה שניטלה האם (הרחם) שלה, וחרותה שריאתה הצטמקה בידי שמים, כל אלה כשרות. הגולדה שניטל עורה מעליה – ר' מאיר מכשיר, וחכמים פוסלין (מטריפים).

ג גמרא שנינו בתחילת המשנה

"ואלו כשרות", וכן שנינו באופן זה בראש הפרק "אלו טרפות", ועל כך אתמר [נאמר] שנחלקו אמוראים, ר' יוחנן אמר: מה ששנה התנא בתחילת הפרק "אלו טרפות" הוא דוקא, שכונתו למעט מקרה אחר ולומר שאינו טריפה, אבל מה ששנה כאן "ואלו כשרות" לא בא למעט, אלא שנה אגב כך. ור' שמעון בן לקיש אמר: מה ששנה התנא כאן "אלו כשרות" הוא בדוקא, למעט מקרה אחר, שבו אין הבהמה כשרה, ואגב כך שנה "אלו טרפות". ומסבירים: במאי קא מיפלגי [במה] באיזה מקרה, הם [חולקים]? – בכיורי רב מתנא, שאמר רב מתנא: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה [ראש עצם הירך שיצא ממקומו] – הרי זו טריפה. ומפריטים: ר' יוחנן שאמר: "אלו טרפות" דוקא; לשיטתו תנא [שנה] התנא מתחילה רשימת טרפות, ותנא [ושנה] אחר כך "זה הכלל" להוסיף את אלו שלא נשנו במפורש,

פפא טרפה! ויש לומר: דקים ליה למסדר התלמוד דפליגי בדרב מתנא.

אורה ההלכה

וכי להוסיף התורה אסרה את הנוטה למות מחמת מכותיה ואף על פי שעדיין לא מתה, והיא הקרויה טריפה. ומכל מקום, רק זו שמנו חכמים בין הטרפות הריהי בכלל איסור זה, ולכן גם בעל חיים הנוטה למות, ואמרו חכמי הרפואה שאין סופו לחיות – אינו בכלל האיסור. וכן להפך, כל אלו שאמרו חכמים שחן טריפה, אף על פי שבדרכי הרפואה אפשר שתחיה מהם – הריהם בכלל איסור טריפה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"ז-ה"ט. שם הלכות שחיטה פ"י הי"ב-י"ג. וראה שריע יו"ד נו, יח בהגהה.)

ניקבה הגרגרת ניקבה הגרגרת נקב שיש בו חסרון שגורלו כאיסור – אסורה. ומאחר ואין אנו בקיאים בשיעור איסור, משערים ברוב חלל קנה של עוף, ומי שאינו בקי יטרף בכל ענין (רמ"א. וראה ש"ך ט"ז וע"ה"ש). (רמב"ם שם הלכות שחיטה פ"ג ה"כג. שריע יו"ד לד, ב.)

נסדקה נסדקה הגרגרת לאורכה, אם נשאר ממנה כל שהוא למעלה ולמטה במקום הראוי לשחיטה – כשרה. כמשנה, וכדברי ר' יוחנן לעיל מה"א. (רמב"ם שם הכ"ד. שריע יו"ד לד, ז.)

נפחתה הגולגולת נפחתה גולגולת בהמה, אם לא ניקב קרום המוח – כשרה. כמשנה. וראה לעיל מה"א באיזה קרום מדובר. ואין חוששים לניקבת קרום המוח, ודי בבדיקה חגיגתית. אבל אף אחר מנחה סלע – טריפה, וכדברי שמואל לעיל מה"ב. וראה לעיל מה"א. (רמב"ם שם פ"א ה"ד. שריע יו"ד ל, ב.)

ניקב הלב ולא לבית חללו ניקב הלב ולא הגיג הנקב לחלל – כשרה. כמשנה. והוא שניקב מחמת חולי, אבל אם ניקב בקרן או במחט – טריפה, שמא נקב את הוושט או איבר אחר, ומשם הגיע ללב. (רמב"ם שם ה"ה. שריע יו"ד מ, ב.)

נשברה השררה נשברה השררה ולא נפסק חוט השררה – כשרה. ומכל מקום צריכה בדיקה שלא נפסק החוט (דגול מרבבה). (רמב"ם שם פ"ט ה"א. שריע יו"ד לב, ב, ג, ד, ה.)

ניטלה הכבד ניטלה הכבד כולה – טריפה, אלא אם כן נשמיר כמות ממנו במקום מרה וכזית במקום חיותו שהוא תלוי בו, והיו כשני זיתים הללו כל אחד שלם במקומו. כמשנתנו, ובמסקנת הגמרא לעיל מה"א. ומאחר ונחלקו הפוסקים מהו מקום חיותו שהכבד תלוי בו, האם תחת הכליות או במקום חיבורו לטרפש (הסרעפת) – צריך שישארו כשלושה זיתים כל אחד שלם במקומו (ש"ך). (רמב"ם שם פ"ח הכ"א. שריע יו"ד מא, א.)

המסס ובית הכסות המסס ובית הכסות דבוקים זה בזה, ואם ניקבו במקום חיבורם, אפילו הנקב מפולש מזה לזה – כשרה. כמשנה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ו ה"ד"א. שריע יו"ד מה, ז.)

ניטל הטחול ניטל הטחול כולה – כשרה. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ו ה"כ. שריע יו"ד מג, א.)

ניטלו הכליות בהמה שניטלו כליותיה – כשרה. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ח הכ"ה. שריע יו"ד מד, א.)

ניטל לחי התחתון ניטל לחי התחתון (לסת התחתון) – כשרה. כמשנה. והוא שיכולה להמשיך ולחיות על ידי המראה או הלעטה. (רמב"ם שם ה"ז ח"ג. שריע יו"ד לג, א.)

ניטלה האם שלה בהמה או עוף שניטלה האם (הרחם) שהולד מונח בה – כשרה. כמשנה. והוא שניכר שלא ניטלה מחמת חולי (דרכיית). (רמב"ם שם הכ"ה. שריע יו"ד מה, א.)

חרותה בידי שמים הבהמה שצמקה ריאה שלה מחמת פחד, אם בידי שמים, כגון ששמעה קול רעם או ראתה ברקים וכיוצא בזה – מותרת, ואם בידי אדם, כגון שחטשו לפניה בהמה אחרת וכיוצא בזה – הרי זו כשרה. וטרפה. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ט. שריע יו"ד לו, ד.)

הגולדה הולדה, והיא שנפשת עורה כולה (בין בידי אדם בין בגלל חולי) – טריפה. כחכמים. ואם נשמיר בה עור בשיעור סלע כשרה, ראה להלן נה"ב. (רמב"ם שם פ"ט ה"ז. שריע יו"ד נט, א.)

- ח. (הכלל) שבת כ"א, ק"ב, פסחים מח"ב.
- ט. (כל המשנה, בשינויים) תוספתא חולין פ"ג י. תוי"כ ויקרא י"א, ד. ילק"ש תורה תקלו. וראה משנה חולין מב, א.
- י. חולין נ"ב, וראה ע"ד מקוואות פ"ט מ"ה שבת קיד, א. כתובות ע"א. ירושלמי קדושין פ"ב ה"ד. תוספתא חולין פ"ג ז.
- יא. גיטין ס"א. חולין מ"א. תוספתא חולין פ"ג י (בשינוי). תוי"כ ויקרא י"א, א.
- יב. חולין מב, ב. תוספתא חולין פ"ג י. תוי"כ ויקרא י"א, א.
- יג. חולין מד, א. תוי"כ ויקרא י"א, א.
- יד. תוי"כ ויקרא י"א, א. וראה משנה בכורות כ"ב, חולין מח"א.
- טו. תוספתא חולין פ"ג יב.
- טז. חולין נה, א. נדה נה, א. תוספתא חולין פ"ג ז. תוי"כ ויקרא י"א, א.
- יז. משנה חולין מב, א.
- יח. חולין מב, ג, ד.
- יט. משנה חולין מב, א.

גרסות

רב פפא בר אבא רישבא בכתיב: **דבי פפא בר אבא רישבא** ובכ"ח: **דבי רב פפא בר אבא רישבא** וראה ע"ד בדק"ס. מחו **בבוליא** ברוב כתב"י: **הו מחו בכוליינתא**. **האיטלקי** יש בכתיב ובמקורות: **האסטלקי**. **ואל לבית חללו** בכתיב: **ואבל לא לבית חללו**. **ונשמיר הימנה כחיה** יש בכתיב של המשנה ובמקורות: **ונשמיר הימנה כל שהו**. **ניטלה האם שלה** יש בכתיב של המשנה: **ניטלה האוס שלה**. **בידי שמים** ברוב כתב"י ובמקורות: **בידי שמים כשרה** ויש כתיב של המשנה שנוסף בו: **בידי אדם פסולה**.

החיים

איסור האיטלקי

איסור של חקיסר אוגוסטוס

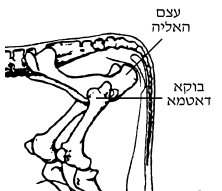
האיסור הוא מטבע קטן, אחד מעשרים וארבע דנינו ספי. כרגיל היה האיסור עשוי נחושת. כיון שהיו הבדלים מסויימים (גודל, במשקל ובערך) בין איסורים שונים, ציינו לעיתים שהמדובר הוא באיסור האיטלקי ולא במטבע היווני המקביל.

היקולם

ניטלו הכליות

ראה נספח תמונות עמ' 10. הכליות הן איברים חשובים ביותר, העוסקות בסיוון הדם, בהפרשת פסולת מן הגוף, בויות משק המים בגוף, וכן ביצור חומרים שונים והפרשת החומרים לגוף. בן אדם שניטלו כליותיו עומד בפני מוות וודאי, ואולם במעלי הגרה קיים מנגנון של הפרשת פסולת לכרס, וביכולתם להתקיים גם אם ניטלו כליותיהם.

האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה

וראה גם נספח תמונות עמ' 12.

* **מדרייץ** מן הצרפתית madriz – רחם.

מסורת הש"ס
 א. חולין מב. נד.א.
 ב. ראה ירושלמי כתובות פ"ז ה"ז. שם קדושין פ"ב ה"ד.
 ג. קדושין לג.א. (ועיי"ש). ילק"ש תריז.
 ד. ביכורים פ"ג מ"ג. קדושין לג.א. ילק"ש תריז. שם תתקלח.
 ה. (הביטול) פסחים סח.ב. קה.ב. קדושין לג.א. מנחות עב.א. חולין נד.ב. תוי"כ ויקרא ה, יא. ילק"ש תורה תעד.

גרסות

וחזייה לדרב מתנא בכתה"י: **וחזייה [ל]תנא לדרב מתנא.** **הני הוא דטרפה הא דרב מתנא כשרה ברוב כתייה:** אלו הוא דטרפות מכלל דרב מתנא כשרה.
תנא טרפות ותנא זה הכלל וחזייה לדרב מתנא ברוב כתייה ובמקורות: **הוא תנא לדרב מתנא.**
איפסיק נמי כשרה בכתה"י: [אפילו] **איפסיק ניביה כשרה.** **אתעכולי** בכתה"י ועוד נוסף: **לישנא אחרינא האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טרפה והני מילי דאיבעול ניביה אבל לא איבעול כשרה וראה בחידושי הרשב"א ובדקיי"ס.**
אתון דלא מיתחמי לכוון שיעורא ברוב כתייה: כגון **אתון דלא מיתחמי לכוון ומשתכחא ביני פשיטי דפומבדיתא** בכתה"י ועוד: **דמשתכחא ביני פשיטי ובחלק מכתה"י:** **אמר אבי והו כי פשיטי זוטרי דמשתכחי ביני פשיטי רבבי דפומבדיתא.**
אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים ברוב כתייה: **שאין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני תלמידי חכמים.** **בואכם בשלום ברוב כתייה:** **בואכם לשלום.**

החיים

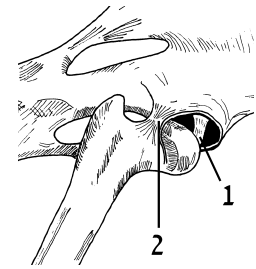
דינרא קורדינאה רש"י פירש על פי התרגומים ודברי חז"ל בכמה מקומות שמדובר בדינר הבא מהרי אררט, באזור קורדיסטן או ארמניה. ר' אליהו בחור ועוד סבורים כי יש כאן חילוף ג-ק, והכוונה לדינר גורדייני, של הקיסר Gordianus. שלושה קיסרים נקראו בשם זה, אב ובנו ששלטו יחד כחודש ימים בלבד, וכך ששלט אחריהם בשנים 244–238 לסה"י.

דינר גורדייאני

העולם

איפסיק ניביה

שיטת רש"י (1) והרמב"ם (2), (ראה בעיניכם). וראה גם נספח תמונות עמ' 12.

***הנק"א** מן הצרפתית חעתיקה hanche – מותן.

וחזייה [וראה התנא את זו] שאמר **רב מתנא** שיצא ראש עצם הירך ממקומו, **דאתיא** [שהיא באה. נכנסת] לכאורה בתוך "זה הכלל" שבסוף המשנה, מאי **טעמא** [מה טעם הדבר?] משום דרמיה לנטולי [שהיא דומה לנטולים]. כמו לניטל הכבד ששנינו במשנה שהוא טריפה, לכן **תנא** [שנה] "אלו טרפות" להדגיש: **הני הוא** [אלו הם] **טרפה**, **הא** [אבל] זו של **רב מתנא כשרה**, **ואגב** ששנה "אלו טרפות" – שנה גם "אלו כשרות". זו שיטת ר' יוחנן. **ור' שמעון בן לקיש** אמר: מה ששנינו "אלו כשרות" דוקא, כיצד? **תנא** [שנה] התנא רשימת טרפות, **ותנא** [ושנה] "זה הכלל" להוסיף טריפות דומות להן, **וחזייה** [וראה את] ההלכה של **רב מתנא**, שיצא ראש עצם הירך ממקומו, **דלא אתיא** [שאינה באה. נכנסת] לכאורה ב"זה הכלל", מאי **טעמא** [מה טעם הדבר?]: **לאו לנקובי דמיה** [לא לנקובים כגון נקובת הוושט, היא דומה]. שהרי אין בה נקב, ולא **לפסוקי דמיה** [ולא לחתוכים כגון פסוקת הגרגרת, היא דומה]. שהרי לא נחתכה, **ולנטולי נמי לא דמיה** [ולנטולים גם כן אינה דומה]. שהרי לא ניטלה, **לכן תנא** [שנה] "אלו כשרות" – להדגיש: **הני הוא** [אלה הן] שהן כשרות, **ואולם הא** [זו] של **רב מתנא** היא טרפה. **ואגב** כך שנה "אלו טרפות". **גופא** [ודנים לגופה] של אותה הלכה שהבאנו, **אמר רב מתנא: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה** [ראש הירך שיצא ממקומו] בשקע שבעצם האליה – **טרפה. ורבא אמר: כשרה, ואי איפסיק ניביה** [ואם נפסק, נחתך הניב שלה]. הגיד המחבר אותו למקומו – **היהיה טרפה. והלכתא** [והלכה]: **איפסיק** [נפסק] **נמי** [גם כן] **כשרה, עד דמתעכלא** [שמתעכל, נרקב] **אותו ניב, אז היא טריפה.**

א שנינו במשנה בענין גרגרת שניקבה: **עד כמה תחסר ותהא כשרה?** עד כגודל איסר האיטלקי. **אמר זעירי שבא מארץ ישראל: אתון דלא מיתחמי לכוון שיעורא** [אתם שאינכם יכולים לדאות את השיעור] של איסר האיטלקי, **שאינו מצוי בכבל – שיעוריה דינרא קורדינאה** [שיעורו לגביהם בדינר קורדין]. והוא **כפשיטא זוטרי** [והוא כמו מענה קטנה], **ומשתכחא ביני פשיטי** [והוא מצויה בין הפרוותן של פומבדיתא. **אמר ר' חנא פתוראה** [השולחני, חלפן הכספים]: **עילא מינאי הוה קאי** [למעלה ממני היה עומד] **בר נפחא, ר' יוחנן, ובעא מיני דינרא קורדינאה לשערי ביה טריפתא** [וביקש ממני דינר קורדי לשער בו טריפות] **כמו שאמר זעירי, ובעי למיקם מקמיה ולא שבקני** [ורציתי לעמוד מפניו, מפני כבודו, ולא הניחני]. **אמר לי: שב בני שב! אין בעלי אומניות** [בעלי מלאכה] **רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסקין במלאכתם. ושואלים: ולא? והתנן** [והרי שנינו במשנה]: **כאשר היו מביאים את הביכורים לירושלים כל בעלי אומניות שבירושלים היו עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואומרין להם: אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום! אמר ר' יוסי בר אבין: בא וראה פמה חביבה מצוה בשעתה,**

וחזייה – תנא לדרב מתנא, דאי לא ממעט ליה אתיא ליה לכלל טרפות ב"זה הכלל". **דמיה לנטולי** – דמיתחמי, דהא נטולה היא, ומן טרפות הוא, כדאמרין ציטל הכנדי. **הילכך תנא** "אלו" **בטרפות למעוטי, ואידי דתנא** "אלו" **בטרפות – תנא נמי** "אלו" **בטרפות – תנא הוא דטרפה, אבל דרב מתנא כשרה. ולנטולי נמי לא דמיה** – דהא לאו נטולה לגמרי היא. **הני – נטולי הוא דכשרות, ניטל הטמול והכליות, אבל נטילת ירך דרב מתנא טרפה. גיביה** – גיד שזראשו שמחובר צמוד, וקטן הוא מאד. **מתעכל** – נרקב. **בוקא** – ראש הקוליא התמוכה צמוד ע"ס האליה שקורין *הנק"א. **דלא מתחמי** לכו שיעורא – שלא רחיס איסר האיטלקי מיימכס. **דינרא קורדינאה** – אומן היו מכריס, ומהרי אררט הוא. **רבי חנא פתוראה** – שולמי היה, והיו לפניו מנצעות הרבה. **אין בעלי אומניות** – העוסקים במלאכה אחרים. **והוא שולמי היה, משתכר בשל אחרים למחצה, וזריך לזהר ולתת עיניו ע"ס ולהשתדל ע"ס כל העוזרים לשאלו מה הם זריכים. והכי תניא צמוספתא:** **המושיב את חזירו צמות למחלת שנה, אם היה אומן – לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. עומדין מפניהם – לאומניו ככוריס קאי, צמוסכא ככוריס** (פרק ג משנה א). **מפניהם עומדין – לכנדן, כדי שיהו רגילים לנא. חביבה מצוה בשעתה – זריכיס** אנו למצנה.

ד **אמר רב מתנא: האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה – טרפה. ורבא אמר: פשרה, ואי איפסיק ניביה – טרפה. והלכתא: איפסיק – נמי פשרה, עד דמתעכלא אתעכולי.**

א **"עד כמה תחסר". אמר זעירי: אתון דלא מיתחמי לכוון שיעורא – שיעוריה דינרא קורדינאה, והוי כפשיטא זוטרי, ומשתפחא ביני פשיטי דפומבדיתא. אמר רבי חנא פתוראה: עילא מינאי הוה קאי בר נפחא, ובצע מיני דינרא קורדינאה לשערי ביה טריפתא, ובצע למיקם מקמיה ולא שבקני, אמר לי: שב בני, שב! אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסקין במלאכתם. ולא? והתנן: יפל בעלי אומניות עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואומרין להם: אחינו אנשי מקום פלוני, בואכם בשלום! אמר רבי יוחנן: מפניהם – עומדין, מפני תלמידי חכמים – אין עומדין. אמר רבי יוסי בר אבין: בא וראה פמה חביבה מצוה בשעתה,**

אפילו עסק במלאכתו, ד"אין רשאי" כמו: אין חייבין, כי ההוא דתנן פרק "המקדיש שדהו" (ערכין כח.ב): "שור זה עולה" – אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה, אף על פי שאינו רשאי. ופירושו: אף על פי שאינו חייב, כדמתרגמינן: "לא תהיה לו כנושה" – לא תהא ליה כרשיא. וכן יש לפרש ההיא דפרק קמא דקדושין (לג.ב): אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יחא כבודו מרובה משל שמים. ולא שיהא אסור, אלא אינו חייב לעמוד קאמר. ומיהו, ברוב ספרים גרס בההוא דערכין: "אף על פי שאינו חייב". אבל בספר שהועתק מאותו ספר שכתב רבינו גרשום כתוב: "אף על פי שאינו רשאי", וגם רש"י הביא ראיה בתשובה מספר רבינו גרשום ד"רשאי" הוי כמו "חייב".

שבירושלים היו עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואומרין להם: בואכם בשלום! אמר ר' יוחנן: מפניהם אמנם עומדין, שצריך להרבות בכבודם, אבל מפני תלמידי חכמים אין עומדין. אמר ר' יוסי בר אבין: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה!

עיונים
 וחזייה לדרב מתנא דאתיא בזה הכלל וכו' ר"ה הבין את הדברים כפשוטם, שזו של רב מתנא אכן נכנסת ל"זה הכלל", ולכן הוצרכו ל"אלו טרפות" כדי למעטה. אבל הרשב"א כתב כי אין הכוונה שהיא נלמדת ב"זה הכלל", שאם כן היה מקום להעמיד את מחלוקת ר' יוחנן ורש לקיש בטריות אחרות שנלמדו לעיל מבב, מ"זה הכלל". אלא הכוונה היא שבגלל צד של דמיון לטריות שבמשנה היה מקום לומר שגם זו של רב מתנא נכנסת ב"זה הכלל" וטרפה היא, ודבר זה בא התנא למעט ב"אלו טרפות".

וחזייה לדרב מתנא דלא אתיא בזה הכלל וכו' שאלו ראשונים: והרי יש טריפה אחרת שאמר רכיש בר פפא בשם רב (לעיל מבב), שאינה דומה לטריות של המשנה – שלקחה הכוליא שלה, ומדוע לא נאמר שנחלקו בה? יש שאמרו שמסורת היתה ביד מסדר התלמוד שבדברי רב מתנא נחלקו (תוס' לעיל עמוד א). או שלא רצה להעמיד את דברי ר' יוחנן כדעת רכיש, שלא נפסקה להלכה (בתוס' הרי"ף). ויש שכתב כי ר' יוחנן מודה ש"אלו כשרות" דוקא, ובא למעט את דברי רכיש (ר"ג). אבל יש שהסביר כי המיעוט "אלו טריות" או "אלו כשרות" שייך רק דבר שיש בו דמיון מסויים לטריות או לכשרות, וכגון דברי רב מתנא בעצם הירך שיצאה ממקומה, שהיא דומה בצד מסויים לניטל הכבד שבי"אלו טריות", או לניטלו הכליות שבי"אלו כשרות". אבל אם לקחה הכוליא אין בה כלל דמיון לאף אחת מאלו או מאלו (רבינו פרץ).

ואי איפסיק ניביה רש"י פירש כי מדובר בגיד קטן מאד שבראש עצם הירך (ה"קולית" או ה"בוכנא") הנכנס לחור שבעצם האליה. ואילו הרמב"ם פירש כי הכוונה ליתרות שבעצם האליה האחויות בראש עצם הירך.

תוספות

אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפניהם – פירש הקונטרס: בעלי אומניות שעוסקים במלאכת אחרים. וליישב לשון "רשאים" פירש כך. וראה דאפילו עסק במלאכתו לא מחייב, כדאמרין בפרק קמא דקידושין (לג.א): מה [קימה] שאין בה חסרון כ"ס – אף [הידור] שאין בה חסרון כ"ס. והרב רבינו יעקב בר שמעון היה מיישב לשון "רשאי" אפילו עסק במלאכתו, כי חייבין, כי ההוא דתנן פרק "המקדיש שדהו" (ערכין כח.ב): "שור זה עולה" – אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה, אף על פי שאינו רשאי. ופירושו: אף על פי שאינו חייב, כדמתרגמינן: "לא תהיה לו כנושה" – לא תהא ליה כרשיא. וכן יש לפרש ההיא דפרק קמא דקדושין (לג.ב): אין אדם רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יחא כבודו מרובה משל שמים. ולא שיהא אסור, אלא אינו חייב לעמוד קאמר. ומיהו, ברוב ספרים גרס בההוא דערכין: "אף על פי שאינו חייב". אבל בספר שהועתק מאותו ספר שכתב רבינו גרשום כתוב: "אף על פי שאינו רשאי", וגם רש"י הביא ראיה בתשובה מספר רבינו גרשום ד"רשאי" הוי כמו "חייב".

שבירושלים היו עומדים מפניהם, ושואלין בשלומן, ואומרין להם: בואכם בשלום! אמר ר' יוחנן: מפניהם אמנם עומדין, שצריך להרבות בכבודם, אבל מפני תלמידי חכמים אין עומדין. אמר ר' יוסי בר אבין: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה!

עיונים
 וחזייה לדרב מתנא דאתיא בזה הכלל וכו' ר"ה הבין את הדברים כפשוטם, שזו של רב מתנא אכן נכנסת ל"זה הכלל", ולכן הוצרכו ל"אלו טרפות" כדי למעטה. אבל הרשב"א כתב כי אין הכוונה שהיא נלמדת ב"זה הכלל", שאם כן היה מקום להעמיד את מחלוקת ר' יוחנן ורש לקיש בטריות אחרות שנלמדו לעיל מבב, מ"זה הכלל". אלא הכוונה היא שבגלל צד של דמיון לטריות שבמשנה היה מקום לומר שגם זו של רב מתנא נכנסת ב"זה הכלל" וטרפה היא, ודבר זה בא התנא למעט ב"אלו טרפות".

וחזייה לדרב מתנא דלא אתיא בזה הכלל וכו' שאלו ראשונים: והרי יש טריפה אחרת שאמר רכיש בר פפא בשם רב (לעיל מבב), שאינה דומה לטריות של המשנה – שלקחה הכוליא שלה, ומדוע לא נאמר שנחלקו בה? יש שאמרו שמסורת היתה ביד מסדר התלמוד שבדברי רב מתנא נחלקו (תוס' לעיל עמוד א). או שלא רצה להעמיד את דברי ר' יוחנן כדעת רכיש, שלא נפסקה להלכה (בתוס' הרי"ף). ויש שכתב כי ר' יוחנן מודה ש"אלו כשרות" דוקא, ובא למעט את דברי רכיש (ר"ג). אבל יש שהסביר כי המיעוט "אלו טריות" או "אלו כשרות" שייך רק דבר שיש בו דמיון מסויים לטריות או לכשרות, וכגון דברי רב מתנא בעצם הירך שיצאה ממקומה, שהיא דומה בצד מסויים לניטל הכבד שבי"אלו טריות", או לניטלו הכליות שבי"אלו כשרות". אבל אם לקחה הכוליא אין בה כלל דמיון לאף אחת מאלו או מאלו (רבינו פרץ).

ואי איפסיק ניביה רש"י פירש כי מדובר בגיד קטן מאד שבראש עצם הירך (ה"קולית" או ה"בוכנא") הנכנס לחור שבעצם האליה. ואילו הרמב"ם פירש כי הכוונה ליתרות שבעצם האליה האחויות בראש עצם הירך.

מכשילין — שאם לא יראום להם פנים להוציאם ודרך כבוד — לא ירגילום לזב, מפני הטורח. כסלע כיתר מכסלע — היכא דשיערו רבנן כסלע. כגון גבי פלוגתא דשדרה וגולגולת, דתנן: כמה חסרון נשדדה כו', וצנולגולת — צית שמאי אומרים: כמלא מקדח, וצית הלל אומרים: כדי שינטל מן החי וימות. ואמר רב יהודה אמר שמואל [צריש

פרקין] (חולין מב,ג): וכן לטרפה. ואמרינן בצבורות זפרק "על אלו מומין" (לז,ג): כמה? כדי שינטל מן החי וימות, כסלע. ואית דאמרי התם דנמתיתא תנא כסלע. ואשמועינן רב נחמן כהא, דכי שיעור רבנן כסלע — סלע מלומנס קאמר, דכי הו מלומנס — דינו כיתר מכסלע, וטרפה. כאיסר כיתר מכאיסר — גבי ממתין דתנן: עד כמה תחסר, וימא דאכתי כשרה? דהא גבי אלו כשרות קיימינא. וקתני: עד כמה כשרה נחסרון? עד כאיסר. וכיון דהו כאיסר — הרי היא כיתר מכאיסר, וטרפה. אלמא קסבר — הא דקתני ממתין: עד כאיסר כשרה — לכו עדין כסלע קאמר, אלא עד ולא עד בכלל. והכי קאמר: עד כאיסר כשרה, ולא עד בכלל קאמר, אלא עד כשרה. דעל כרחק "עד"

דמתניתין אכשרות קאי, והכי קאמר: עד כמה תחסר, וימא אכתי כשרה היא? וקתני: עד כאיסר. דאי לטרפות קאי — לא שייך למיתני "עד", אלא: כמה תחסר ותהא טרפה? כאיסר. חבל היוצא — לאחר שנסתרה כל המטה נשאר מן החבל ותלוי במטה. עד חמשה טפחים טהור — דקטן הוא ואינו ראוי לכלום, הילכך לא הו מן המטה, ואם נטמאת המטה — טהורה. מאי לאו חמשה כלמטה — כפחות מחמשה וטהור, דקטן הוא. אלמא, עד ועד בכלל. לא חמשה כלמעלה — כיותר מחמשה וטמא, כדקתני טעמא דמסכת כלים (פרק יט משנה ג): מחמשה ועד עשרה טמא, שבו קושרין את הפסחים וזכר לפסח מנרים, דכתיב "אסרו חג צעזעים" וגו', וכתיב "והיה לכם למשמרת", וכו' משלשין את המטה. ועד עשרה טמא — כדפרשנין. ומעשרה ולחוץ טהור, דיותר מדאי יש, ועומד ליקנץ. וחבל צפני עמנו לא מקבל טומאה, דטווי ואריג צעינן במסכת שבת (סד,ה). מאי לאו עשרה כלמטה — וטמא. אלמא, עד ועד בכלל. הדקין שבכלי חרס — כלי חרס דקין. הן וקרקותיהן ודופנותיהן יושבין שלא מסומכין כו' — צין שסן עמנו אין מחזיקין אלא כדי סיכת קטן, או שנשברו ונשאר קרקותיהן = שוליים שלהן, או דופנותיהן נשאר ויכולין לישב לצדו ולא סמיכה — עדיין כלי הן, ושיעורן — אם מחזיקין שמן כדי סיכת קטן עמאין.

שהרי מפניהם, מפני מביאי הביכורים — עומדין, מפני תלמידי חכמים — אין עומדין. ודוחים: ממאי [ממה, מנין]? מכאן אין ראיה, דילמא [שמא] עומדים מפניהם לא בגלל חשיבותם היתרה, אלא כדי שלא תהא נמצא מכשילין לעתיד לבא, שאם לא ינהגו בהם כבוד מרובה יימנעו מלהביא ביכורים, מפני טורח הדרך.

ב שנינו במשנתנו: עד כמה תחסר הגרגרת ועדיין תהיה הבהמה כשרה — עד כאיסר האיטלקי. ובעינין זה מביאים מה שאמר רב נחמן: כשאמרו חכמים על דבר ששיעורו כסלע, וכגון שאם נחסרה גולגולת כסלע הרי זו טריפה, דינו של חסרון כסלע מצומצם הריהו כיתר מכסלע. וכשנשו כאיסר, כגון במשנתנו, שאם נחסרה הגרגרת עד כאיסר האיטלקי הריהו כשרה — דינו של חסרון כאיסר מצומצם הריהו כיתר מכאיסר, שהוא עושה טריפה. ואומרים: אלמא קסבר [מכאן שסבר] רב נחמן שבכל מקום שאומרים חכמים "עד" כוונתם ולא עד בכלל, שהרי שנינו במשנתנו שאם נחסרה הגרגרת עד כאיסר האיטלקי הריהו כשרה, ובודאי אינו כולל חסרון בגודל איסר מדוייק, שהרי הוא טריפה לדברי ר' נחמן, כיתר מאיסר. איתביה [הקשה לו] רבא לרב נחמן ממה ששנינו בדיני טומאה וטהרה: חבל היוצא מן המטה (מיטת חבלים) לאחר שסירגו בו את המיטה, אם אורכו עד חמשה טפחים — טהור, שאם נטמאה המיטה — אינו נטמא איתה, מפני שאינו ראוי לכלום, ואינו נחשב חלק ממנה. מאי לאו [האם אין הכוונה] שאם היו בו חמשה טפחים בדיוק הרי הוא כלמטה, כפחות מחמישה טפחים, ואינו מקבל טומאה? ואם כן "עד" — ועד בכלל! ודוחים: לא, אם היו בו חמשה דינו כלמעלה מחמישה, ומקבל טומאה. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ממה ששנינו שם: היו בחבל מחמשה טפחים ועד עשרה טפחים — טמא, מאי לאו [האם אין] הכוונה שאם היו בו עשרה טפחים דינו כלמטה, כפחות מעשרה, וטמא? ודוחים: לא, עשרה דינו כלמעלה מעשרה, שאם נטמאה המיטה הריהו טהור. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ממה ששנינו: הדקין שבכלי חרס, בין הן עצמם, ובין אם נשברו ונשאר קרקותיהן (התחתיות שלהם), או דופנותיהם, ואותם שוליים או דפנות שנשאר יושבין שלא מסומכין, שאין צורך להשיעין אותם על משהו אחר, ויש בהם עדיין בית קיבול —

גרסות

- ממאי דילמא כדי שלא תהא נמצא מכשילין ברוב כתיבין: ולא היא התם כדי שלא תהא מכשילין.
- תא שמע הדקין ברוב כתיבין: איתביה הדקין וכן ברבינו גרשום.
- הן וקרקותיהן ובמשניות: וקרקותיהן וגרסת הר"ח: קרקותיהן יש בכת"י ובמקורות: הן וקרקותיהן.

תוספות

כסלע כיתר מכסלע — פירש הקונטרס: דקאי אפלוגתא דשדרה וגולגולת דקאמרי בית הלל: כדי שינטל מן החי וימות, ואמר רב יהודה [אמר שמואל] בריש פרקין (מב,ג): וכן לטרפה. ואמרינן בבכורות פרק "על אלו מומין" (לז,ב): כמה ינטל מן החי וימות? ואמר שמואל: כסלע. ואיכא דאמרי התם, במתניתא תנא כסלע. ורבינו תם מפרש דקאי אהא דאמר בסמוך (חולין נה,ב) גבי גלודה: ואם נשתייר בה כסלע כשרה. וקשה לפירושם, דמלתא דפשיטא הוא דסלע הו כיתר מכסלע, דלא קתני בהו "עד"! ויש לומר: דאשכחן בכמה דוכתי דהו כמו "עד" אף על גב דלא קתני בהו "עד". בפרק "הזהב" (בבא מציעא נא,ב): כמה תחסר ויהיה בה אונאה? ארבעה איסרין. ופריך בגמרא, ורמינחי: כמה תחסר ולא יהיה בה אונאה — ארבעה איסרין! ומשני: תנא דידן קא חשיב [מלמעלה למטה] [מלמטה למעלה], ותנא ברא חשיב [מלמעלה למטה]. ובפרק "הכונס" (בבא קמא סא,א): עברה גדר ארבע אמות (חייב) [פטור]. והתניא: (פטור) [חייב]! ומשני: תנא [ברא] [דידן] חשיב מלמעלה למטה, ותנא [דידן] [ברא] חשיב מלמעלה למטה. ומיהו אכתי קשה, דגלודה גבי כשרות מיתניא, וכי חשבת מלמעלה למטה, ארבעה סלעים שלשה ושנים כשרה עד כסלע — הוה ליה "עד" ועד בכלל, כיון דאמרת דכסלע כיתר מכסלע. וכן גבי גולגולת, דקאי אכמה חסרון וטהורה. אם כן, מאי פריך מחבל המטה, ומהדקין שבכלי חרס? וכי חשבת נמי בגלודה ובגולגולת מלמעלה למטה — הויה ליה "עד" ולא עד בכלל, ואם כן הוה להקל. ובמסקנא מוכיח דכל דוכתי הו להחמיר! ונראה, דקאי אנקדר כסלע, דאמרינן לעיל (חולין נב,ג) טרפה, דלכשתמתח תעמוד על טפח. ורבי חייא בר אבא פליג ואמר: כסלע כשרה, יתר מכסלע טרפה. ואתא רב נחמן לאשמועינן דכסלע כיתר מכסלע, ולא איירי כלל לענין "עד" ועד בכלל. אבל בכאיסר אשמועינן ד"עד" ולא עד בכלל. דעל כרחק מלמעלה חשיב, דאי"אלו כשרות" קאי.

הדקין שבכלי חרס הן וקרקותיהן ודופנותיהם כו' — למאי דגרסינן "הן" משמע דכלי חרס בתחלתן לא חשיב כלי בפחות מכדי סיכת קטן. ו"עד לוגי" דקתני לא מצי קאי (אהך) [אי"הן], אלא אשברים קאי. אמנם לא מצינו בשום מקום דבעינן שיעור לכלי חרס מתחלתן. והא דתנן במסכת מקואות (פרק ד משנה ג): החוטט בצינור לקבל צרורות, בשל עץ בכל שהוא, בשל חרס ברביעית — היינו דוקא לקבל צרורות. והתם נמי פליג רבי יהודה ואמר: אף בשל חרס בכל שהוא, ולא קאמר רביעית אלא בשברי חרס. ובסדר המשנה לא גרסינן "הן" במסכת כלים בפרק שני (משנה ב), אלא גרסינן התם: "הדקין שבכלי חרס וקרקותיהן" כו', ומשתמע כמו "הן", כיון דגרס "וקרקותיהן".

עיונים

כסלע כיתר מכסלע נחלקו הראשונים במה מדובר. לדעת רש"י הכוונה היא לחסרון בגולגולת, שנחלקו בית שמאי ובית הלל במסכת אהלות (פ"ב מ"ג) כמה תחסר ולא תטמא כמת שלם, שבית הלל אמרו: כדי שינטל מן החי וימות, ועל כך אמר שמואל (לעיל מב,ב): וכן לענין טריפה (ואף שלעיל מדובר על שדרה, הוא הדין לגולגולת שנשנתה עמה), ובמסכת בכורות (לז,ב) אמר שמואל שהכוונה לסלע, ולפי זה מסביר רב נחמן כאן שאפילו נפחתה הגולגולת כסלע בדיוק הרי זו טריפה. ואילו רבינו תם פירש שמדובר בגלודה, שנקלף עורה מעליה, ועל כך נאמר שאם נשתיר כסלע הרי זו כשרה (להלן נה,ג). ואילו בעלי התוס' פירשו כי הכוונה למה שנאמר לעיל נב, בענין כרס החיצונה, שאם נקדרה כסלע הרי זו טריפה. וראה ברשב"א שהאריך בענין זה.

אלמא קסבר רב נחמן עד ולא עד בכלל בתוס' התקשו כיצד נלמד הדבר מן האמור "כסלע" לענין טריפה, שהרי לא נאמר שם "עד". והסבירו כי יש מקרים בהם לא נאמר במפורש "עד", אף שלכך הכוונה. אבל הרשב"א דייק מדברי רש"י כי הגמרא מדייקת רק ממה שנאמר במשנתנו "עד כאיסר", ולא ממה שנאמר על סלע.

חבל היוצא מן המטה חבל כשלעצמו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו נחשב כלי גמור, אלא רק כאשר הוא חלק מן המיטה, או שהוא משמש לה כיד, ולכן אם לאחר שגמור לסרג את כל המיטה נותר חבל קצר, שאינו משמש לכלום — אינו נטמא. ורק אם יש בו חמישה טפחים לפחות, ואינו עומד לקציצה, מפני שניתן לקשור באמצעותו אל המיטה בעל חיים, או להשתמש בו כדי לשלשל את המיטה מן הגג או להטבילה, הריהו מקבל

טומאה עם המיטה. ואולם אם היו בו יותר מעשרה טפחים — כל החלק העודף יותר מעשרה טפחים אין בו צורך למיטה, והוא עומד להיקצץ, ולכן הוא טהור.

מאי לאו חמשה כלמטה שהרי יכול היה לשנות "עד הטפח החמישי", ובאופן זה היה ברור יותר שאין הטפח החמישי בכלל זה. וכן להלן לענין "עד עשרה טפחים" (תורת חיים).

הן וקרקותיהן יש שגרסו "וקרקעותיהן", כלומר התחתית שלהם. ולפי גרסתנו, הלכה זו עוסקת גם בכלי שלם, שצריך שיהא שיעור בית קיבולו כדי סיכת קטן, ואם לאו אינו מקבל טומאה (רש"י). אלא שהעירו בתוס' ועוד שדברים אלו עומדים בסתירה למשנה מפורשת במסכת כלים (פ"ז מ"ט) שהעושה כלי קיבול מכל מקום טמא (וראה עוד יש"ש). ולכן העדיפו את גרסת ר"ח במשנה: הדקין שבכלי חרס, וקרקותיהן וכו', שאין המשנה עוסקת בכלים עצמם אלא בשבריהם. והגר"א פירש כן גם לגרסתנו, ש"הן" עניינו — הכלים עצמם, החלק העליון שלהם לאחר שנשברו.

אורה ההלכה

חבל היוצא מן המטה חבל היוצא ממיטה שהיא טמאה, עד סוף ארבעה טפחים הנוגע בו טהור, שאינו מצרכי המיטה לפי שאינו ראוי לכלום. ומתחילת חמישה ועד סוף עשרה טפחים טמא, מפני שתולים בו את המיטות. מעשרה ולחוץ — טהור מפני שהוא יתר על צורך המיטה. כמשנה וכמסקנת הגמרא ש"עד" — ולא עד בכלל. (רמב"ם ספר טהרה הלכות כלים פכ"א ה"ז).